

POGOVOR
Z MILANOM PAHORJEM

RAVNATELJEM
NARODNE IN ŠTUDIJSKE
KNJIŽNICE
V TRSTU

MOJCA RAVNIK

Z Milanom Pahorjem, ravnateljem Narodne in študijske knjižnice v Trstu in vodjo njenega odseka za etnografijo smo se pogovarjali na začetku maja 1985. Želeli smo zvedeti čim več o delu ustanove, ki jo vodi, pa tudi o širšem dogajanju v Trstu, ki je zanimivo za etnologe.

Vsebine pogovora ne objavljamo v obliki vprašanj in odgovorov, saj ni šlo za intervju, ampak smo jo razvrstili po temah, ki jih je pogovor zajel.

NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA V TRSTU — NOTRANJI USTROJ, SODELAVCI, PODROČJA DELA IN NAČRTI:

Narodna in študijska knjižnica v Trstu (nadalje NŠK), ki ima prostore v ulici San Francesco 20/1, ima tri odseke — za zgodovino, za etnografijo in za slovenski jezik — in knjižnico. Sem ravnatelj in vodja odsekov za zgodovino in etnografijo. Sodelavka v odseku za zgodovino je Mira Ivašič, v odseku za etnografijo pa honorarna sodelavka Dragica Maver, v knjižnici pa delajo Ksenja Majovski, Magda Maver in Neda Cijak. Redno zaposleni smo torej ravnatelj in vodja odsekov, delavka na odseku in tri knjižničarke. Pomaga nam nekaj honorarcev, med njimi so tudi univerzitetni študentje.

V bistvu smo zasebna ustanova in smo tako tudi financirani, ne pa kot državna, deželna ali občinska ustanova. Sicer tudi kot taki lahko dobimo državna sredstva, a ta niso zagotovljena, in nikoli vnaprej ne vemo, koliko sredstev bomo dobili iz javnih virov. Vsako leto pišemo prošnje na celo vrsto naslovov, od ministrstva v Rimu do dežele, do občin in denarnih zavodov in ustanov. Lahko rečem, da poslujemo zdravo, da nimamo primanjkljajev ali dolgov.

Dolgoročne načrte seveda imamo, odvisni pa smo od materialnega položaja in vsako leto sproti uresničujemo, kar moremo. Ukvarjamo se z več projekti, pri čemer ločimo knjižnico in odsek.

Stalni vsakoletni program knjižnice je pridobiti čim večji knjižni fond, čim temeljiteje in redno pregledovati periodiko. Naše knjižničarke sestavljajo tudi bibliografijo slovenskega tiska v Italiji, objavlja pa jo Jadranski koledar. Knjižnica prireja tudi razstave in predavanja, ki se vrstijo v letnih ciklikih in obravnavajo različna področja, npr. zgodovino, književnost, umetnostno zgodovino, etnologijo.

Odsek ima drugačne naloge. Zbiramo raznovrstno dokumentarno gradivo — fotografije, letake, plakate, vabila, obvestila, izkaznice, zemljevide in podobno. Vse to priča o delu in življenju posameznikov, društev in organizacij pri nas, na Tržaškem. Kolikor se le da, skušamo zajeti tudi Goriško.

Z naslednjim letom bomo prevzeli pod okrilje še Ljudsko knjižnico »Damir Feigel« iz Gorice in Odsek za etnografijo, ki sta bila doslej v okviru Zveze slovenskih kulturnih društev.

SISTEM UREJANJA GRADIVA:

Gradivo razvrščamo navpično po krajih, tako da ima vsak kraj, kjer živijo Slovenci v Italiji, svojo ovojnico z gradivom, in vodoravno po posamičnih organizacijah, društvih, krožkih, ki imajo prav tako svoje

ovojnice. To velja za čas po l. 1945, gradivo za starejša obdobja pa hranimo v arhivskih škatlah glede na: staro zgodovino, obdobje v Avstriji do l. 1900, obdobja 1900—1918, 1918—1941 in 1941—1945.

OBISKOVALCI IN DRUGI UPORABNIKI KNJIŽNICE:

Naša ustanova je pravzaprav servis, kamor prihajajo ljudje po navsote, podatke, po pomoč pri publikacijah, prireditvah. Pri nas se dogaja veliko stvari, mi pa na različne načine sodelujemo pri teh pobudah, svečanostih, obletnicah, knjižnih izdajah. To poteka na primer takole: V nekem kraju praznujejo stoletnico društva, pojavi se predlog, naj bi ob tej priložnosti izšla posebna knjižica. Zberejo se sposobni ljudje in se napotijo k nam, da pregledajo zbrano gradivo in literaturo. Često tudi kdo od nas sodeluje kot avtor, vsekakor pa vedno pomagamo. Včasih je taka pomoč že prava raziskava. Zahtevamo samo, da je v knjigi omenjeno naše sodelovanje. Zadnja leta izhajajo pravcate krajevne monografije ob obletnicah društev, poimenovanih šol in odkritjih spomenikov NOB. V teh zbornikih je malo politične, nekaj kulturne, nekaj šolske zgodovine, obdobje NOB in še kaj drugega, odvisno od tega, ali je dovolj sposobnih ljudi, ki so pripravljeni sodelovati. Včasih nastane mnogo več. Tak primer je bila knjižnica o Barkovljah, kjer je nekaj poglavij etnoloških.

V takih akcijah je bistvo našega dela. Svojih publikacij imamo malo, sodelujemo pa pri drugih.

Za naše gradivo se zanimajo tudi Italijani, vendar ga zaradi nerazumevanja jezika ne morejo uporabljati. Večina našega gradiva je v slovenščini.

Delamo stvari, ki nam jih nihče ne narekuje, ker pač spoznamo, da so potrebne. Tako na primer vsako leto sestavljamo seznam spominskih datumov v zvezi z osebami, dogodki, kraji. Za seznam, ki vsakič obsega trideset do štirideset strani, je treba pregledati celotno dokumentacijo. Pošljemo ga vsem krovnim organizacijam, se pravi zvežam društev, radiu, TV, Primorskemu dnevniku, tednikom itn. Letos smo se tudi dogovorili, da bomo ob štiridesetletnici založništva Tržaškega tiska sestavili katalog vseh njihovih izdaj. Pripravljajo ga naše knjižničarke.

RAZISKAVE IN DELITEV DELA

S SLOVENSKIM RAZISKOVALNIM INŠTITUTOM (SLORI):

Naše delo je najprej zbiranje gradiva, nato servis in žal šele na tretjem mestu raziskovanje. Razmeroma dobro preučujemo NOB, za to sva zadolžena dva. Sodelavka, upokojena učiteljica, ureja šolski in biografski arhiv (o vseh poznejših osebah pri nas, zbranih imamo že okrog petsto življenjepisov), preučuje Gentilejevo reformo (šolska reforma iz l. 1923, ki je ukinila slovenske in hrvaške šole), zbira podatke o učiteljih, ki so bili nasilno premeščeni. O NOB pišem v glavnem sam. To so večinoma načrti krajevnih NOB zgodovin, po vaseh in širših območjih. Včasih sem imel več časa za raziskovanje, zdaj ga je vedno manj.

4 S SLORI imamo delo razmejeno nekako takole — obdobje do l. 1945 je predmet našega preučevanja, za poznejši čas predvsem zbiramo

dokumentarno gradivo. SLORI se usmerja v sodobnost, v uporabne, predvsem sociogeografske raziskave.

DELO IN DOGAJANJE NA PODROČJU ETNOLOGIJE:

Za etnologijo je pri nas veliko zanimanje. Drobne etnološke pobude se rojevajo vsak dan. Često ob različnih priložnostih v raznih krajih zberejo in predstavijo predmete v zvezi s kako gospodarsko dejavnostjo ali krajevno posebnostjo. Tako nastanejo zanimive krajevne zbirke. Za Škedenjski etnografski muzej (v Trstu) so na primer zbrali predmete domačini, župnik pa je odkupil staro hišo. Tudi za zbirko v Bardu (v Benečiji) so domačini zbirali in prispevali predmete, pomagal jim je Naško Križnar ki je bil takrat kustos Goriškega muzeja. V Repnu (na Tržaškem) je v Kraški hiši zbirka, ki ponazarja kraško hišo z značilnimi opravili. Lastnik je zadruga Naš Kras. Skupina ljudi je s svojimi in zbranimi sredstvi odkupila in popravila hišo, uredili so tudi umetnostno galerijo. Lani smo kot odsek priredili razstavo noš na Kmetijskih dnevih v Boljuncu (v občini Dolina na Tržaškem), pred mesecema pa je bila v Trstu razstava svetoivanske narodne noše. V Števerjanu (na Goriškem) se oblikuje etnološka zbirka, osredotočena na vinogradništvo. Tam zbira in raziskuje Zdenko Vogrič, ki vodi odsek za etnografijo v Gorici. Vsako leto za 1. maj namreč priredijo razstavo vin in na zadnji razstavi je bilo že razstavljenih nekaj predmetov, povezanih s to gospodarsko dejavnostjo.

Mnoge takšne prireditve se razvijejo v tradicionalne. Tako smo lani (l. 1984) spomladi pomagali društvu »Fran Venturini« z Domja (občina Dolina na Tržaškem) prirediti Glas harmonike, edinstveno razstavo štiridesetih diatoničnih harmonik, hkrati pa pomagali objaviti dvojezično knjižico z besedili o ljudski harmoniki, s fotografijami razstavljenih glasbil. Istočasno je bilo še srečanje ljudskih godcev. Zdaj je to prvomajsko srečanje že tradicionalno. Letos smo jim pomagali postaviti razstavo fotografij, ki jih je posnel ljudski godec, sicer zdravnik po poklicu.

Letos smo imeli v Kulturnem domu v Trstu razstavo panjskih končnic, ki jo je postavila Slovenska prosvetna zveza v Celovcu, kot tukajšnja prireditelj pa sta sodelovala Zveza slovenskih društev in naš Odsek za zgodovino in etnografijo. Izšel je katalog Koroške poslikane čelnice čebelnih panjev (Slovenska prosvetna zveza v Celovcu 1984). Besedilo je napisal Gorazd Makarovič. Naše sodelavke so ga prevedle v italijanščino — to je prvo besedilo o panjskih končnicah v tem jeziku. Razstavo je obiskalo veliko ljudi. Od tod je šla v Kulturni dom v Gorico. V kratkem bo pri Založništvu Tržaškega tiska izšel zbornik o plesih in pesmih, ki ga je sestavila tržaška folklorna skupina Stu ledi. Na odseku smo zanj sestavili bibliografijo o plesih in pesmih pri nas. Vključene so tudi Kanalska dolina, Benečija in Rezija. Sodelovali so tudi etnologi iz Slovenije. To bo po Merkujevi knjigi prva obsežnejša etnološka izdaja pri nas.

GRADIVO

ETNOLOŠKIH SKUPIN Z RAZISKOVALNIH TABOROV:

Raziskovalne tabore prirejamo skupaj s SLORI in Društvom naravoslovcev in tehnikov iz Trsta. Letošnji že peti po vrsti, bo v So-

vodnjah ob Soči. Etnološko skupino bo vodil tako kakor lani mentor Janez Bogataj. To gradivo je vedno zanimivo za objavo, žal pa knjige nastajajo počasi. Na taboru se posvetimo delu, čim se vrnemo, pa smo vsak po svoje zaposleni na vseh straneh. Raziskovalci se sicer tedensko zbirajo, a zunaj sestankov težko najdejo kaj več časa za obdelavo gradiva.

SKUPINA '85

NOVA POBUDA V TRŽAŠKEM KULTURNEM ŽIVLJENJU:

Tudi sam sem član te skupine, ki je nastala na pobudo skupine slovenskih in italijanskih izobražencev, ki so po rodu iz Trsta, čeprav morda živijo in delajo drugje. Glavni pobudniki so bili skladatelj, muzikolog in etnomuzikolog Pavle Merku, univerzitetni profesor Ivan Verč, profesor Stelio Spadaro, ki je odgovoren za področje kulture na deželni ravni KPI, in Alfredo Venier, nekdanji deželni uslužbenec, znan delavec na kulturno političnem področju. Ti so se pogovarjali s posamezniki in tako postopoma zbirali ljudi, ki smo se ogreli za pristop. Če pogledamo seznam prvih šestdesetih imen, objavljenih v tedniku *Il Meridiano di Trieste*, najdemo ljudi zelo različne izobrazbe in poklice. Med njimi etnologi v Sloveniji gotovo poznajo Darka Bratino, Gian Paola Grija, Danila Sedmaka, Pavla Stranja in druge.

Enotno združenje čim več izobražencev slovenskega in italijanskega rodu naj pomaga razbiti kulturni molk, zid nepoznavanja med obema skupnostima v Trstu. To ni nič posebno revolucionarnega, vendar veliko pomeni že to, da bomo skupaj delali, se srečevali, se pogovarjali. Nekajkrat letno naj bi nastopili tudi z javnimi pobudami.

Vabila so bila poslana zelo na široko, v zadnjih mesecih je pristopilo okrog stoštirideset članov. Razmerje je približno dva proti ena v korist Italijanov.

Pred kratkim smo se potrdili pred notarjem, kakor predpisuje italijanska ustava. Zdaj smo pravna oseba, ki ima pravico tudi do državne finančne podpore. Vendar ne pričakujemo visokih prispevkov. Prostor za sestanke pa bomo poskusili dobiti zastonj, saj nismo dobičkonosna ustanova.

Imeli smo že tiskovno konferenco, potem so stekle akcije. Med drugimi smo priredili obisk in razgovor v prostorih naše knjižnice. Prišlo je kakih petinštirideset ljudi. Najprej jih je pozdravil predsednik upravnega odbora Jože Pirjevec, za njim sem kot ravnatelj podal kratko informacijo, nato pa je stekel pogovor. Ena skupina se je podrobno seznanila z delom knjižnice. Ob koncu smo nazdravili s kozarcem vina. Pokazalo se je, da mnogi sploh niso vedeli, da knjižnica obstaja, drugi so zanje vedeli, a je niso nikoli obiskali. Veliko jih sploh ni vedelo, da je v Trstu slovenska knjižnica, ki ima toliko knjig, in kaj vse dela. To je naš glavni cilj — spoznavati se, pogovarjati se brez napadalnosti, kadar so mišljenja različna. Med člani skupine so pripadniki najrazličnejših političnih smeri, od sredincev in liberalcev do komunistov, od duhovnikov do izvoljenih komunističnih zastopnikov. Skupina je tudi sprejela vodilo, da ne bo pripravljala političnih pogovorov in nastopov, ampak bo z delom dokazovala svoja stališča. V glavnem gre za sožitje, za kulturno pobudo, ki naj ruši zid nezaupanja in nepoznavanja.